

УДК 336.14

Міжнародний досвід формування бюджетного потенціалу місцевих фінансів

Дума В.Л.

аспірант кафедри фінансів і економіки природокористування
Національного університету водного господарства
та природокористування

У статті охарактеризовано основні форми побудови бюджетних систем, такі як унітаризм та федералізм. Дано оцінку співвідношення частки доходів та видатків у ВВП країн ЄС та України. Проведено аналіз формування доходів місцевих бюджетів в країнах Центральної та Східної Європи. Надано пропозиції щодо використання їх досвіду для підвищення бюджетного потенціалу місцевих фінансів України.

Ключові слова: унітаризм, федералізм, децентралізація, бюджетний потенціал регіону, місцеві фінанси.

Дума В.Л. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦИАЛА МЕСТНЫХ ФИНАНСОВ

В статье охарактеризованы основные формы построения бюджетных систем, такие как унитаризм и федерализм. Дана оценка соотношения доли доходов и расходов в ВВП стран ЕС и Украины. Проведен анализ формирования доходов местных бюджетов в странах Центральной и Восточной Европы. Даны предложения по использованию их опыта для повышения бюджетного потенциала местных финансов Украины.

Ключевые слова: унитаризм, федерализм, децентрализация, бюджетный потенциал региона, местные финансы.

Duma V.L. INTERNATIONAL EXPERIENCE OF FORMING THE BUDGETARY POTENTIAL OF LOCAL FINANCE

The main forms of budget systems are described: unitarism and federalism. The estimation of the ratio of the share of incomes and expenditures to the GDP of the EU and Ukraine is given. The analysis of the formation of local budget revenues in the countries of Central and Eastern Europe was carried out. Proposals on using their experience to increase the budgetary potential of local finance of Ukraine are presented.

Keywords: unitarism, federalism, decentralization, budget potential of the region, local finance.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поглиблення інтеграції України в європейський простір потребує реформування системи державних фінансів згідно з принципами регіональної політики Європейського Союзу. Саме тому цікавим є вивчення світового досвіду формування бюджетного потенціалу регіональних фінансів, (перш за все, в країнах Центральної та Східної Європи).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню проблем формування регіональних фінансів, удосконаленню теоретичних основ побудови місцевих бюджетів присвячені праці О. Барановського, В. Бесєдіна, О. Василика, З. Варналія, В. Геєця, Т. Єфименко, М. Карліна, М. Козоріз, В. Копилова, Л. Лазєбника, В. Опаріна, Л. Тарангул, С. Писаренко, Ф. Ярошенка, І. Чугунова та багатьох інших вчених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широке коло робіт, присвячених цій тематиці, проблеми наповнення місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади в Україні зали-

шаються невирішеними та потребують подальшого вивчення. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне розглянути питання формування муніципальних бюджетів у розвинених країнах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз практики функціонування місцевих бюджетів у зарубіжних країнах і розробка рекомендацій щодо можливості застосування світового досвіду для підвищення бюджетного потенціалу місцевих фінансів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різні країни мають різні територіально-адміністративні, етнічні, соціальні, історичні умови тощо, які визначають формування взаємовідносин між рівнями влади в бюджетній сфері. Залежно від цих умов кожна країна по-своєму розв'язує питання бюджетного устрою. Загалом в країнах світу існують дві форми організації бюджетних систем, такі як унітаризм та федералізм.

В економічній літературі немає чіткого трактування бюджетного унітаризму та федералізму. Зазвичай бюджетний унітаризм визна-

чається як форма міжурядових відносин, де активну політику щодо формування місцевих фінансів проводить центральна влада [1, с. 512]. Бюджетна система в унітарних країнах (наприклад Італія, Франція, Україна, Японія), як правило, представлена двома рівнями бюджетів (державний і місцеві бюджети).

Для характеристики бюджетної системи, де на кожному рівні сформовано власний, самостійний і автономний бюджет, а влада діє в межах закріплених повноважень, використовують термін «федералізм». У західних країнах бюджетний федералізм не обмежується територіальним перерозподілом ресурсів у режимі фінансової допомоги. Усі механізми сучасного бюджетного федералізму спрямовані на нарощування фінансового потенціалу регіонів. Українською важливо, що ефективно побудований бюджетний федералізм має саме регулятивний характер, дає змогу оптимально збалансувати необхідні потреби з фінансовими можливостями. [2, с. 85]. Для федеративних країн (наприклад США, Німеччина, Російська Федерація, Канада, Швейцарія) характерною є трирівнева бюджетна система (федеральний (центральный) бюджет, бюджети суб'єктів федерації (бюджети штатів, регіональні бюджети тощо), місцеві бюджети). На відміну від України, в розвинених країнах не використовується таке поняття, як «зведені бюджети адміністративно-територіальних утворень».

Слід зазначити, що унітаризм та федералізм в чистому вигляді зустрічаються досить рідко, переважно бюджетні системи містять ознаки як унітаризму, так і федералізму. Вибираючи форму організації бюджетної системи держави, необхідно керуватися міркуваннями державної доцільності, національних інтересів, суспільної солідарності тощо.

За ознаками регулювання міжбюджетних відносин, співвідношення ролей центральної і місцевої влади А. Буряченко країни Органі-

зації економічного співробітництва і розвитку, які відносяться до найбільш розвинених країн світу, поділяє на чотири групи (табл. 1).

Як ми бачимо, значним рівнем самостійності муніципальної влади характеризуються як федеративні, так і унітарні країни. З прийняттям у 1985 році Європейської хартії про місцеве самоврядування, до якої приєдналися 47 країн, зокрема Україна, в європейських країнах почався процес децентралізації. Економічна та фінансова децентралізація привела до формування міжурядових фінансових відносин, що поєднують у собі принципи як бюджетного унітаризму, так і бюджетного федералізму. Децентралізація супроводжувалась перерозподілом функцій між органами влади різних рівнів на користь регіональних і місцевих урядів. Як наслідок, на місцях створені компетентні, самодостатні, підконтрольні населенню центри приймання рішень. Крім того, децентралізація передбачає зосередження фінансових ресурсів на рівні органів місцевого самоврядування для фінансування делегованих повноважень.

Використовуючи зарубіжний досвід, оцінити рівень децентралізації в країні О. Яфінович пропонує за допомогою трьох аспектів, таких як децентралізація доходів, видатків; процесуальна та організаційна самостійність [4, с. 94]. Отже, розрахуємо ці показники по країнах Європейського Союзу та в Україні (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать про те, що протягом 2012–2015 років в Україні спостерігається тенденція до зниження частки участі місцевих бюджетів як у ВВП, так і у зведеному бюджеті. Так, за чотири роки частка доходів місцевих бюджетів у ВВП зменшилась на 15%, у доходах зведеного бюджету – на 18%; частка видатків місцевих бюджетів у ВВП зменшилась на 11%, у видатках зведеного бюджету – на 9%. Ситуація дещо покращилася в 2016 році, адже відбувається незначне збільшення цих показ-

Таблиця 1

Основні форми побудови бюджетних систем у світі [3, с. 23]

Країни-представники	Характеристика групи
Федеративні держави – Австралія, Канада, США; унітарні – Великобританія та Японія	Значна самостійність регіональної та місцевої влади, що опирається на широкі податкові повноваження.
Країни Північної Європи, а саме Данія, Норвегія, Швеція і Фінляндія	Висока частка участі регіональної та місцевої влади у фінансуванні соціальних витрат.
Федеративні держави Західної Європи, а саме Австрія, Німеччина, Швейцарія	Істотна автономність бюджетів різного рівня разом з розвинутою системою їх взаємодії та співробітництва.
Бельгія, Франція, Греція, Італія, Нідерланди, Португалія, Іспанія	Низький рівень автономності місцевих бюджетів, залежність від центрального бюджету.

Таблиця 2

Частки доходів та видатків бюджетів різних рівнів у ВВП та у зведеному бюджеті [5; 6]

Рік	Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП, %		Частка видатків місцевих бюджетів у ВВП, %		Частка доходів місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету, %		Частка видатків місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету, %	
	Україна	Країни ЄС	Україна	Країни ЄС	Україна	Країни ЄС	Україна	Країни ЄС
2012	7,2	11,8	15,8	11,8	22,6	25,9	44,9	24,0
2013	7,2	11,6	15,0	11,6	23,8	25,4	43,1	23,7
2014	6,4	11,4	14,3	11,3	22,2	25,7	42,7	23,9
2015	6,1	11,6	14,0	11,6	18,5	25,7	40,7	23,9
2016	7,2	в. д.	14,5	в. д.	21,8	в. д.	41,4	в. д.

Примітка: дані по Україні наведені без урахування трансфертів

Таблиця 3

Структура доходів та видатків місцевих бюджетів Польщі у 2014 році, % [7]

Показники	Всього	Зокрема:			
		гміни	міста на правах повіту	повіти	воєводства
Доходи	100	43,5	35,1	12,2	9,1
Видатки	100	43,2	35,4	12,1	9,3

ників. Найбільших змін зазнали показники частки доходів місцевих бюджетів у ВВП країни та у зведеному бюджеті, темп росту становить 118% та 117,8% відповідно. Питома вага витрат зросла значно меншими темпами: 3,6% та 1,7%. При цьому на доходи місцевих бюджетів в 2016 році припадало близько 1/5 частини доходів зведеного бюджету, що дає підстави для висновку про низький рівень децентралізації в країні. В країнах ЄС ці показники протягом останніх років практично не змінювалися. І на доходи місцевих бюджетів в цих країнах в середньому припадає близько чвертини від доходів бюджетної системи. Отже, Україні необхідно збільшувати питому вагу місцевих бюджетів в зведеному бюджеті до середньоєвропейського рівня. Оскільки принципово нових джерел для наповнення місцевих бюджетів практично не існує, вирішити питання збільшення бюджетного потенціалу регіонів можна за рахунок передачі частини доходів державного бюджету до місцевих бюджетів.

Слід відзначити, що в європейських країнах дуже різняться показники частки доходів місцевих бюджетів у ВВП. Так, найбільше перерозподіляється ВВП через місцеві бюджети у Данії (37,5%), Швеції (25,8%), Фінляндії (23%). Польща, Великобританія, Чехія, Угорщина мають значення цього показника в межах 10–15%. А такі країни, як Австрія, Німеччина, Бельгія, Словенія, Іспанія, перерозподіляють через місцеві бюджети від 5% до 10% ВВП.

Отже, у всіх трьох групах є абсолютно різні за рівнем розвитку країни [6, с. 51].

Привертає до себе увагу значна диспропорція в Україні між частками доходів місцевих бюджетів у ВВП і в структурі зведеного бюджету та аналогічними частками видатків: протягом досліджуваних років частка доходів в 2 рази була меншою, ніж частка видатків, тоді як в країнах Європейського Союзу ці дані майже однакові: в середньому частка доходів та видатків місцевих бюджетів у ВВП становить 11,6%; частка доходів у загальному бюджеті – 25,7%, видатків – 23,9%.

Якщо звернутись до досвіду Польщі, яка вдало здійснила реформи з бюджетної децентралізації, то стає очевидним, що на всіх трьох рівнях місцевого самоврядування (воєводства – повіти – гміни) також спостерігається майже повна відповідність у структурі доходів та видатків (табл. 3).

Формуються основні доходи та одночасно фінансуються видатки на рівні гміни. Видатки фінансуються за принципом субсидіарності – наближення послуг до їх безпосереднього споживача. На обласний рівень воєводств переважно спрямовується податок на прибуток підприємств; на рівні повітів доходи формують податки на доходи фізичних осіб, податок на нерухомість та частково податок на прибуток підприємств (додаток).

Слід зазначити, що серед всіх Східних країн Європейського Союзу в Польщі перерозподіля-

ється через місцеві бюджети найбільший розмір ВВП: доходи місцевого уряду становили в 2014 році 12,9–13,7% ВВП, видатки місцевого уряду – 13,2–14,9% ВВП. В Чехії ця цифра дещо менша: 10,9–12,0% ВВП та 11,3–12,3% ВВП, в Румунії – 9,1–9,7% ВВП та 9,0–10,3% ВВП, а в Болгарії вона є найнижчою – 6,7–8,9% ВВП та 6,6–9,0% ВВП відповідно [6].

В 2014 році доходи зведеного бюджету Польщі включали доходи державного бюджету 283,5 млрд. злотих (59,3%) та доходи місцевих бюджетів 194,3 млрд. злотих (40,7%). В доходах місцевих бюджетів 50,7% займали власні доходи, 22,9% – цільові дотації, 26,4% – субвенції.

Наведені дані дають підстави для висновку, що для того, щоб забезпечити своєчасне та якісне фінансування видатків на місцях, Україні необхідно збільшувати питому вагу місцевих бюджетів у зведеному, доводячи її до європейського рівня. На сучасному етапі питання проведення реформи у сфері державних фінансів через децентралізацію бюджетних ресурсів є одним з ключових завдань модернізації економіки України. Але варто зазначити, і досвід розвинених країн переконливо про це свідчить, що самі по собі централізація та децентралізація повноважень та фінансових ресурсів не є запоруками процвітання регіонів, крім того, фактично немає універсальної моделі розподілу доходів і видатків між бюджетами різних рівнів.

Загалом доходи місцевих бюджетів розвинених країн, як і в Україні, складаються із податкових та неподаткових надходжень. Податкові бюджетні надходження, до яких належать доходи від податків, зборів, інших обов'язкових платежів, є базисом бюджетних доходів. Неподаткові доходи відіграють значно меншу роль у складі доходів місцевих бюджетів, ніж податкові. Світовий досвід ілюструє загальну закономірність, згідно з якою формування дохідної бази місцевої влади та місцевого самоврядування загалом визначається рівнем децентралізації влади в країні. Дослідження даних МВФ щодо фіскальної децентралізації приблизно 80 країн за 20 років свідчать про те, що в багатьох країнах збір доходів залишається відносно централізованим. Водночас видатки бюджету мають тенденцію концентрації на більш низьких рівнях влади. Рівень фіскальної децентралізації країн переважно залежить від ступеня їх економічного розвитку, діючих конституційних механізмів, географічного розташування.

Лідерство за найбільшими частками від податкових надходжень у структурі сукупних

доходів місцевих бюджетів мають Швеція (63%) та Швейцарія (59%), а також Іспанія, Франція, Італія (більше 55%). Але є країни, у яких ця частка коливається від 10% до 15% (Словаччина, Великобританія). Місцеві податки формують близько 60% прибуткової бази місцевих органів влади у Швеції, 66% – у США, 72% – в Австрії, 46% – у Німеччині та у Швейцарії, 37% – у Великобританії тощо [6].

Як свідчить досвід країн Європи, розподіл джерел надходжень між різними рівнями влади здійснюється таким чином: центральний уряд отримує більшість податків на дохід, регіони – податки з продажу та доходу, а низовий рівень влади покладається на податки на власність.

В Україні частка податкових надходжень в структурі місцевих бюджетів становила в 2016 році 40,1%, а без урахування міжбюджетних трансфертів податковим надходженням належить 86,1%. Частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів значно менша: в 2014 році вона була лише 8%, проте в 2015 році ця частка зросла до 22,4%, а в 2016 році становила вже 28,8%. Це пояснюється тим, що з 2015 року до місцевих податків і зборів віднесено податки на майно, зокрема плату за землю [5, с. 67] Завдяки цьому місцеві податки і збори стали другим за обсягом джерелом наповнення місцевих бюджетів. Але все ж слід зазначити, що суттєвою відмінністю податкової системи України від європейських країн є відсутність повноцінного податку на майно, зокрема податку на нерухомість, відмінну від земельної ділянки, а також податку на розкіш.

Так, в Австрії власники нерухомості площею 500–600 кв. м повинні платити державі близько 10–15 тис. євро в рік. В Європі існують податки, які застосовуються до власників дорогих яхт і приватних літаків. В Угорщині, наприклад, також доопрацьовують податок на майно з метою включення до об'єктів оподаткування коштовних яхт, літаків, вертольотів та дорогих автомобілів. Таким чином, угорська влада, підвищуючи рівень оподаткування для одних сфер економіки, зменшує тиск на інших. При цьому збільшення тиску торкається передусім більш багатих верств населення. Під час придбання нерухомості (квартири або апартаментів) протягом 6 місяців необхідно сплатити разовий податок на придбання нерухомості, так званий угорський податок.

Незважаючи на існування світової практики, українські законодавці занепокоєні тим, що податок на розкіш призведе до відтоку капіталу з країни, а тому впроваджені податки на нерухомість та на дорогі автомобілі навряд

чи стануть вагомим джерелом формування бюджетних ресурсів.

Значною є частка майнових податків і в місцевих бюджетах Франції (близько 20%), Румунії (19%), Латвії (13%), Литви (11%). У США податок на майно становить більше 40% надходжень місцевих бюджетів [11]. Податок на нерухомість у Польщі є найвагомим джерелом надходжень до бюджетів гмін. Об'єктом оподаткування є землі, будівлі або їх частини, зокрема пов'язані з веденням бізнесу. Податок стягується як із забудованих, так і з незабудованих ділянок (за винятком тих ділянок, що використовуються в сільському та лісовому господарстві). Ставка податку визначається Муніципальною радою з урахуванням верхніх меж ставок, оголошених міністром фінансів, і збільшується кожного року на рівень визначеної Головним управлінням статистики інфляції.

В Болгарії податок на нерухоме майно найнижчий в Європі. Він нараховується з податкової оцінки нерухомого майна та визначається для кожного муніципалітету Муніципальною радою. Для нерухомості, що є основним житлом, податок нараховується зі знижкою 50%. Базою оподаткування є балансова вартість нерухомості, для приватних осіб – ціна нерухомості, що визначається податковою службою. Цікавим є такий досвід: якщо платник вносить податок раз на рік в повному обсязі до 31 березня, то отримує знижку в розмірі 5% [11].

Податки на нерухомість вважаються найбільш ефективними саме на місцевому рівні. Це пов'язано з тим, що під час використання податку на нерухоме майно об'єкт оподаткування легко ідентифікувати, він має територіальну прив'язку, його не можна перемістити в іншу місцевість, як прибуток чи рухоме майно, ухиляючись від сплати податку. Податки на власність не зменшують податкову базу загальнодержавних податків та зборів; для них характерна стабільність надходжень, на відміну від податку на прибуток чи податку на додану вартість. Крім того, податок на майно можна розглядати і як плату за послуги влади для його захисту та утримання.

До негативних рис належить складність в адмініструванні, пов'язана з відсутністю об'єктивних методик оцінки вартості майна та відсутністю прямого зв'язку між вартістю майна та доходами, що отримує його власник.

Запозичення досвіду зарубіжних країн щодо впровадження майнових податків може бути корисним і для України. Проте проблематичним залишається визначення достовірної рин-

кової вартості об'єктів нерухомості. Сьогодні в Україні базою оподаткування цим місцевим податком є загальна площа об'єкта житлової нерухомості (пункт 266.3 статті 266 Податкового кодексу України). У Німеччині, як і в багатьох інших розвинених країнах світу (США, Франція), базою оподаткування податком на нерухомість (поземельним податком) є не площа об'єкта нерухомості, а вартість цього об'єкта. Такий підхід до визначення бази оподаткування дає змогу врахувати під час оподаткування об'єкта нерухомості його стан, місцезнаходження, інфраструктуру тощо, що позитивно впливає на розмір податкових надходжень до місцевих бюджетів та сприяє забезпеченню соціальної справедливості під час справляння такого податку.

Іншим значущим джерелом наповнення місцевих бюджетів в країнах Європи є прибутковий податок з громадян, який вважається одним із найбільш досконалих видів фіскальних інструментів. Прибутковий податок стягується за прогресивною шкалою. Наприклад, у Франції особи з низьким доходом звільняються від сплати податку, річні доходи від 5 963 євро до 11 896 євро оподатковуються за ставкою 5,5%, а максимальна ставка становить 45%, що стосується річних доходів від 150 000 євро. В Німеччині також діє прогресивна система оподаткування: неоподаткований мінімум доходу на одну людину становить 8,13 тис. євро на рік, а початкова ставка прибуткового податку – 14%. Дохід понад 250,7 тис. євро оподатковується за максимальною ставкою у 45%. Прибутковий податок у Великобританії також побудований на прогресивній шкалі: з 2012 року підвищився рівень неоподаткованого річного доходу з 8,1 тис. до 9,2 тис. фунтів. Гранична ставка прибуткового податку для тих, хто заробляє більше 150 тис. фунтів на рік, була знижена з 50% до 45%.

З 1 січня 2009 року у Польщі введено дві ставки податку з доходів фізичних осіб. Якщо платник податку протягом року отримувал дохід у розмірі до 85 528 польських злотих (30 545 дол. США), то повинен сплатити податок у розмірі 18% від доходу. Всі доходи платника податку, які перевищуватимуть вищезгадану суму доходу, оподатковуються за ставкою 32% [11].

В зарубіжних країнах стягнення місцевого прибуткового податку відбувається двома способами: по-перше, місцева влада самостійно встановлює базу та ставки місцевого прибуткового податку, що є досить трудоміст-

ким, по-друге, місцевий прибутковий податок є лише надбавкою до загальнодержавного податку. Недоліком цього податку і в зарубіжних країнах і в Україні є те, що кошти від справляння прибуткового податку формують дохідну частину бюджетів за місцем роботи населення, а не за місцем проживання.

В Україні в структурі доходів місцевих бюджетів податок на доходи фізичних осіб зберігає позицію найвагомішого джерела, незважаючи на те, що частину цього податку (60% по Києву та 25% на іншій території України) в 2016 році було зараховано до Державного бюджету. Попри це, податок на доходи фізичних осіб забезпечив 79,0 млрд. грн., або 46,3% загальних надходжень до місцевих бюджетів. На нашу думку, варто було б віднести цей податок до розряду місцевих, що дало б змогу підвищити стабільність наповнення доходної частини місцевих бюджетів та підвищити величину власного бюджетного потенціалу [5, с. 66].

Відносна слабкість муніципальної податкової бази частково може компенсуватися неподатковими доходами муніципалітетів. Неподаткові надходження в місцевих бюджетах розвинених країнах коливаються в середньому від 10% до 30%. Водночас слід відзначити, що в доходах місцевих бюджетів окремих країн частка їх різноманітна: в Бельгії неподаткові доходи перевищують 30%, у доходах муніципалітетів США частка їх становить близько 27%, Швеції – 15%, Австрії та Великобританії – 14%, а у Франції вони становлять лише 2%. [12, с. 135]. У США джерелами муніципальних неподаткових надходжень є платежі населення за комунальні послуги, внески до фонду соціального страхування службовців, проценти на капітал, штрафи за порушення місцевих законів штату, збори за видачу дозволів на шлюб, за реєстрацію угод щодо нерухомості. У Великобританії головні джерела – це доходи від експлуатації комунального житлового фонду й комунальних служб.

З розвитком ринкової інфраструктури зросли доходи від підприємницької діяльності та власності в неподаткових надходженнях місцевих бюджетів і в більшості постсоціалістичних країн. Обсяг цього виду неподаткових надходжень становить понад 40% у Польщі, Чехії та Словенії, до 20% – у Болгарії, Словаччині, Угорщині та близько 10% – у Латвії та Румунії [4, с. 98]. В Україні зафіксовано один із найнижчих показників цього джерела неподаткових надходжень серед європейських країн, а саме 2,4%.

Натомість більшість неподаткових платежів в Україні мобілізується у вигляді власних надходжень бюджетних установ (67,9%), доходів від адміністративних зборів і платежів та некомерційної господарської діяльності (15,4%) [5, с. 70].

Дослідження процесу формування місцевих бюджетів у зарубіжних країнах доводить, що більшість місцевих органів, як правило, не володіє достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою на своєму рівні. Для підтримки регіонів з найслабкішою дохідною базою в міжнародній практиці застосовується система трансфертів і перш за все субсидій.

Частка субсидій в доходах місцевих бюджетів коливається від 23% у США до 40% у Японії. Характеризуючи зарубіжний досвід субсидування, необхідно звернути увагу на такі особливості: по-перше, для здійснення капітальних витрат створюються спеціальні фонди, що фінансуються за рахунок внесків органів влади і через які здійснюється розподіл спеціальних субсидій; по-друге, регіональні уряди не лише виділяють субсидії, але й фінансують проекти органів місцевого самоврядування.

Крім субсидування для фінансування капітальних видатків у зарубіжних країнах використовуються різноманітні позики. Найвищого рівня обсяг місцевих запозичень досягнув у Німеччині (24,9% ВВП), Бельгії (10,9% ВВП) та в Італії (9,5%), а середній показник по країнах ЄС становить більше 5% ВВП [13, с. 95]. Найпоширенішими формами запозичень залишаються облігаційні позики, міжбюджетні позики та кредити фінансово-кредитних установ. У багатьох країнах, зокрема Австрії, Швеції, позики використовуються лише для фінансування капітальних видатків, в інших державах (Великобританія, Данія, Литва) встановлюються обмеження на щорічний обсяг запозичень.

Висновки з цього дослідження. Ознайомившись з досвідом зарубіжних країн, зазначимо, що загальним стратегічним напрямом в Україні повинно стати посилення зацікавленості місцевих органів влади у зростанні ролі власного бюджетного потенціалу під час наповнення місцевих бюджетів.

Для цього необхідно під час зменшення загальної кількості податків, що дасть змогу підвищити ефективність їх адміністрування, розширити перелік місцевих податків. До складу місцевих податків варто віднести податки, надходження від яких були б вагомими та мали постійний характер, як, наприклад, податок на доходи фізичних осіб.

Потрібно впровадити реально діючу систему оподаткування розкоші, яка, окрім того, що сприяла б наповненню бюджету, стала б гарантією соціальної справедливості, громадської злагоди у суспільстві.

Необхідно вдосконалювати законодавчу базу щодо місцевого оподаткування, визначивши порядок обчислення та сплати місцевих податків, можливість відстрочки платежів, використання податкового кредиту. Обсяг місцевих податків має бути безпосередньо пов'язаний з рівнем надання місцевих послуг.

В Україні необхідно також збільшити ставки екологічних податків, посилити контроль за стягненням податків екологічного значення, особливо в регіонах з поганим екологічним становищем, перевантажених важкими галузями виробництва, високою щільністю населення, високим рівнем забруднення природного середовища, високим рівнем професійних та онкологічних захворювань.

Вкрай актуальним для України є пошук альтернативних джерел наповнення місцевих бюджетів через впровадження неподаткових

зборів. Під час пошуку резервів збільшення доходної частини місцевих бюджетів особливо увагу слід звернути на плату за оренду майна бюджетних установ і надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна.

Водночас, формуючи доходну базу місцевих бюджетів, на етапі нестабільності і незначущості власних доходних джерел не слід обмежувати роль державних дотацій та субвенцій, адже тільки таким чином держава може активно впливати на розвиток місцевого самоврядування. При цьому слід змінити структуру офіційних трансфертів на користь нез'язаних субсидій.

Таким чином, попри те, що проблеми формування вітчизняних місцевих бюджетів не мають аналогів у світі, врахування міжнародного досвіду буде корисним для підвищення величини власних доходів регіональних бюджетів, а отже, і власного бюджетного потенціалу місцевих фінансів та збалансування наявних фінансових ресурсів з функціями місцевих органів влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фінанси. Курс для фінансистів : [навч. посіб.] / за ред. В. Оспіщева. – К. : Знання, 2008. – 567 с.
2. Буряченко А. Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування в розвинутих країнах / А. Буряченко // Вчені записки. – 2009. – Вип. 11. – С. 83–89.
3. Буряченко А. Функціональна децентралізація та вдосконалення системи бюджетних відносин / А. Буряченко // Фінанси України. – 2014. – № 2. – С. 19–29.
4. Яфінович О. Місцеві бюджети та міжбюджетні відносини: досвід європейських країн та проблеми України / О. Яфінович // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 2 (167). – С. 92–100.
5. Бюджетний моніторинг. Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [В. Зубенко, І. Самчинська, А. Рудик та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2017. – 92 с.
6. Пріоритети реформування та напрями перспективного розвитку міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації в Україні. – К. : НІСД, 2015. – 80 с.
7. Mały Rocznik Statystyczny Polski 2015 / Główny Urząd Statystyczny. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rocznikistatystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2015,1,16.html>.
8. Бондарук Т. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні / Т. Бондарук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 56–66.
9. Біла Л. Спільні і відмінні риси податкових систем країн Європейського союзу та України / Л. Біла // Збірник наукових праць Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2015. – Вип. 6. – С. 656–661.
10. Світовий досвід оподаткування (досвід розвитку та модернізації податкових служб країн світу) // Офіційний портал Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid>.
11. Стефанчук Р. Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів / Р. Стефанчук, О. Музика-Стефанчук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2010. – № 1. – С. 132–138.
12. Тулай О. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та можливість його імплементації у вітчизняну практику / О. Тулай [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/socgum/knp/121/knp121_93-97.pdf.